

EVREI ȘI ROMÂNI LA MIJLOCUL SECOLULUI TRECUT

Dumitru Ivănescu

Războiul ruso-turc din anii 1828-1829, încheiat cu pacea de la Adrianopol (1829), a provocat noi imigrări în Moldova din spațiul rusesc și austriac, unde situația evreilor devenea din ce în ce mai complicată; fiind obligați să locuiască în anumite perimetre, acceptați cu statut de tolerați, forțați să-și schimbe numele (germanizeze), să poarte semne distincte, să plătească taxe ridicate și să satisfacă stagiul militar¹. Toate aceste măsuri coercitive, cele mai multe deosebit de aspre și umilitoare, au contribuit ca numărul evreilor care plecau spre Moldova să devină din ce în ce mai mare. Un stimulente în această direcție, care a făcut ca perioada 1832-1839 să fie considerată un "veritabil exod"² al evreilor din Polonia, mai ales Galiția, spre Moldova l-a constituit Tratatul de la Adrianopol care, prin prevederile sale privind libertatea comerțului și a navigației pe Marea Neagră, îngrădirea monopolului otoman, autonomia Principatelor, retrocedarea teritoriilor fostelor raiale și stabilirea graniței cu Poarta pe talvegul Dunării, au determinat o perioadă de bunăstare și prosperitate în cele două țări românești. Foarte mulți evrei, intuind ce șanse le oferea un spațiu aflat în plină ascensiune economică și în care nu întâmpinau o concurență veritabilă pentru domeniile pe care le profesau, având și sprijinul conașionalilor stabiliți anterior în Moldova și Țara Românească, au intrat masiv mai ales în primul Principat. E cazul să precizăm că nu trebuiau să facă eforturi prea mari în demersul lor, având în vedere măsurile rudimentare de protejare a graniței și o administrație ușor coruptibilă.

Tot prin Tratatul de la Adrianopol s-a prevăzut elaborarea unor Regulemente care să reglementeze organizarea internă a celor două Principate. Redactate în perioada ocupației rusești (1828-1834) ce a urmat războiului rus-turc din 1828-1829 și ținând cont de instrucțiunile Cabinetului de la Petersburg, ele sunt opera unor comisii alcătuite din mari boieri aparținând celor două Principate, care au avut în vedere realitățile interne și consolidarea propriilor poziții. Măsurile luate împotriva străinilor prin intermediul acestor acte fundamentale aveau drept scop atât apărarea autonomiei interne - știrbită prin intermediul capitulațiilor - cât și a unor interese economice autohtone. În acest sens, articolul 94 din Regulamentul Organic, după ce constată creșterea zilnică a numărului evreilor ce intră în Moldova, propune o serie de măsuri dure atât împotriva celor

recent sosiți, cât și a celor pământeni. Autoritățile locale aveau obligația de a cerceta pe cei lipsiți de acte, pe cei ce nu puteau dovedi că au un domiciliu stabil și o ocupație sigură, pentru a fi îndepărtați din țară. Aceste măsuri vor fi amplificate în 1839 când, la cererea negustorilor autohtoni, stâneniți de concurența economică ce le-o face noii veniți, Mihail Sturdza, domnul Moldovei, aprobă anafora Sfatului Administrativ (guvernului) din 1 iulie, prin care se hotărăște ca evreii care se vor găsi neînscriși în catagrafie (recensăminte), chiar dintre cei născuți în țară sau veniți pe furiș, să fie considerați în rândul vagabonzilor și să fie trimiși peste hotare. Celor născuți în altă țară, dar înscriși în catagrafie, li se cerea dovadă dacă au vreo meserie sau vreun capital de cel puțin cinci mii de lei, cu care să-și câștige subsistența. Acei care nu îndeplineau aceste condiții, chiar dacă erau înscriși în catagrafii, erau izgoniți din țară³.

Această legislație promulgată de Regulamentul Organic, care avea drept scop stăvilirea imigrării evreilor, întărită prin măsuri suplimentare luate în anii 1834, 1836, 1838 și 1839, deși a contribuit la atenuarea fenomenului, nu a reușit să-l stopeze definitiv. Faptul s-a datorat atât incompetenței cât și imoralității organelor administrative, în frunte cu domnitorul Mihail Sturdza. Cel din urmă a încurajat imigrarea evreilor în beneficiu personal, fapt sesizat atât de contemporani, cât și de istoricii care au cercetat această problemă. Vasile Alecsandri afirma la mijlocul secolului trecut că "năvălirea jidovilor" devenise un important izvor de bogăție nu numai pentru funcționarii de pe la hotare, "dar și pentru alte personaje de pe treptele cele mai înalte ale societății"⁴. Mult mai direct, consulul prusian Carl August Kuch îl acuza pe Mihail Sturdza că s-a folosit de aceste reglementări pentru a-și achita datoriile. Sub pretext că în Moldova se găsesc prea mulți evrei veniți din țări străine, susține diplomatul, domnitorul a desemnat o comisie care să izgonească din țară pe cei care nu vor putea proba că dispun de un capital de 5000 de piaștri și o purtare fără reproș. Cum la Iași, la acea dată, se aflau circa 30.000 de evrei, cei mai mulți sosiți relativ recent din țări vecine, prea puțini dintre ei posedau capitalul cerut. Mai bine de 7/8 din populația evreiască urma să fie izgonită din țară. O parte a fost trimisă peste Dunăre, unde a fost supusă la un tratament inuman din partea turcilor, care n-au ezitat să le ia tot ce au găsit asupra lor. Alarmați și îngroziți, evreii au apelat la bogatul bancher Michel Daniel, cel care îl împrumutase pe domn cu bani. În fața lui, evreii s-au angajat să plătească, treptat, datoriile domnitorului Sturdza, cu dobânzile ce se cuveneau, pentru a-l convinge astfel să renunțe la aplicarea legii. Michel Daniel a stabilit sumele datorate lui și altor evrei bogați din comunitate, care, de fapt, erau cu mult mai mari ca cele reale, "ceru pentru ele creanțe solidare de la comunitățile evreiești și merse personal să-i dea domnului creanțe pentru datorii. Domnul, în schimb, contramandă legea"⁵.

Referindu-se la legislația regulamentară privind evreii, N. Iorga atrăgea atenția că măsurile introduse în timpul domniei lui Mihail Sturdza nu reprezentau o noutate. Domnul Moldovei pusese în aplicare legi pe care, cu mult

înaintea sa, și cu mai mult succes, le introdusese în Austria și Bucovina împăratul Iosif al II-lea, iar în Rusia țarul Nicolae I. Dar o administrație coruptă, dispusă să fie mituită, a făcut ca unele măsuri îndreptate împotriva evreilor să fie evitate de cei cu posibilități materiale încât, în Moldova, "nu rezultară evrei mai puțini, dar fără îndoială funcționari mai bogați"⁶.

Aparent foarte severe, în realitate destul de ușor de eludat, măsurile restrictive înscrise în Regulamentul Organic au fost abandonate după 1848, ca fiind nefolositoare. Mai mult, datorită unei administrații ineficiente și corupte, multe restricții impuse de lege erau inpracticabile și puteau fi ușor evitate, încât, așa după cum au susținut și alți cercetători ai problemei, nu se poate afirma că populația evreiască ar fi fost supusă unei politici sistematice de opresiune⁷.

Revoluția de la 1848 a marcat un moment important în istoria evreilor din România. Ea a determinat o schimbare de atitudine a societății românești față de problema evreiască, cu nuanțele de rigoare, în raport cu realitățile existente în cele două Principate Române. În timp ce în Țara Românească, unde evreii se aflau în număr mai mic, iar familiile lor se stabiliseră de mai multe generații, *Proclamația de la Islaz*, din 9 iunie, propunea emanciparea acestora și drepturi politice pentru toți compatrioții de o altă credință⁸, ceea ce reprezenta, de fapt, o egalitate deplină a evreilor cu majoritatea românească, în Moldova, Mihail Kogălniceanu cerea, în *Dorințele partidei naționale în Moldova*, "emanciparea graduală a israeliților moldoveni". Poziția sa era explicată prin numărul mare al evreilor veniți în Moldova (cei mai mulți dintre ei imigranți), "ignoranța adâncă în care această stare se află, cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestiune importantă pentru țară, trebuie ca prin măsuri umane și progresive să se opereze cât mai în grabă fuzia izraeliților și prefacerea lor într-o stare de cetățeni folositori statului"⁹.

Dorințele partidei naționale în Moldova, document elaborat de Mihail Kogălniceanu în 1848 la Cernăuți, acolo unde se afla un important grup de revoluționari moldoveni exilați, a reprezentat adevăratul program care va sta la baza tuturor reformelor ce se vor întreprinde în timpul domniei lui Alexandru I. Cuza și reprezintă, practic, cea mai realistă proiecție pentru organizarea în sens modern a Principatelor Române. Și în problema evreiască - pentru care Kogălniceanu cerea egalitatea drepturilor civile și politice și emanciparea graduală - ca și în construcția statului național, omul politic român a rămas fidel opțiunilor exprimate în *Dorințe...* de-a lungul întregii sale cariere, încât se poate afirma, așa cum au făcut-o cei care s-au ocupat de opera sa, că a fost "unul dintre puținii oameni politici care au urmărit cu stăruință, pe parcursul unei jumătăți de secol, realizarea unui program gândit în linii mari încă din primii ani după întoarcerea sa de la studii"¹⁰. O confirmare a acestei aprecieri o găsim și într-o scrisoare, probabil din anul 1879, pe care M. Kogălniceanu a adresat-o redacției ziarului "România liberă", din dorința de a se delimita de poziția adoptată de această gazetă în problema evreilor. "Ideile mele în privința soluționării

chestiunii israelite - scria Kogălniceanu - le am formate încă de la 1848, ba pot zice, de la 1838, când încă eram pe băncile Universității din Berlin. O singură dată în viața mea politică de 40 de ani nu le-am schimbat"¹¹.

Participarea evreilor la revoluția din 1848 s-a făcut la nivelul elitelor. Ea a intrat în conștiința posterității datorită contribuției pe care, în Țara Românească, au avut-o pictorii Barbu Iscovescu și Daniel Rosenthal, ultimul autor al cunoscutului tablou ce simbolizează Revoluția; o țărăncă îmbrăcată în costum național ținând drapelul tricolor. De altfel, despre Daniel Rosenthal, atașat cu trup și suflet idealurilor revoluției române și care a căzut eroic ca urmare a torturilor suferite în timpul unei anchete a Poliției din Pesta, C. A. Rosetti avea să afirme că a fost "un erou și un martir... omul care m-a iubit și cu care prin puterea dragostei noi eram un singur spirit, o singură aspirație, un singur țel"¹². Același C. A. Rosetti, referindu-se la contribuția evreilor în timpul revoluției, remarcă următoarele: "În ce privește plata, este foarte adevărat că israeliții m-au plătit. Ei mi-au plătit strângându-mi frățește mâna când eram pe pământul exilului, ei m-au plătit chiar cu sângele lor; căci, sunt de acum șase ani, de când unul dintre ei și-a dat viața pentru patria mea"¹³. Era vorba de Daniel Rosenthal.

Prezențe notabile la evenimentele din 1848 au avut bancherul Davicion Bally, Lazăr Zaraful - cel care, cu riscul propriei vieți, l-a ascuns pe unul din liderii revoluției, Dimitrie Brătianu - și, în Moldova, Eșaiahu (Șaie) Sanders. Despre acesta din urmă, ca agent de legătură între revoluția din Țara Românească și Comitetul revoluționar de la Cernăuți (printre membrii căruia se aflau Al. I. Cuza, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Vasile Mălinescu) se știe foarte puțin, iar cercetări viitoare, sperăm, vor arăta ce rol a jucat el ca trimis al lui N. Bălcescu în Bucovina. O scrisoare din 9 iulie 1848, semnată de N. Bălcescu și adresată lui C. Negri, V. Alecsandri, ca și celorlalți frați moldoveni ce se aflau la Cernăuți, le cere să aibă încredere în Sanders, care avea să le comunice ceva din partea sa¹⁴. Despre Șaie Sanders aflăm și din scrisoarea lui G. Dulcescu (cel care se ocupa de procurarea de arme prin intermediul revoluționarilor moldoveni aflați la Paris), din 19 iulie, adresată membrilor Comitetului revoluționar din Bucovina, cum că "în ce privește pe domnul Sanders, pe care vi-l recomand prin osebuită scrisoare din 17 a curgătoarei, nu s-a pornit spre acolo (Cernăuți n.n.) la 18, precum era hotărât, ci au rămas pe loc"¹⁵.

În Moldova, procesul de imigrare a continuat și în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1856), domn cu opțiuni liberale și susținător al Unirii Principatelor Române. Cu toate acestea, câteva măsuri luate acum - reînnoirea dreptului de a posedă crâșme în sate, menținerea expulzării numai pentru evreii veniți de puțin timp, aplicarea legii privind recrutarea evreilor în armată - au contribuit la integrarea evreilor în societatea românească. În decembrie 1850, la cererea unor proprietari ai târgurilor, Grigore Alex. Ghica a hotărât ca legea privind vagabonzii să nu se aplice asupra evreilor născuți în țară și care puteau prezenta cheazășii, "măsura respingerii din țară să se aplice asupra

celor de curând sosiți, care nu vor avea nici capitalul însemnat nici meserie folositoare și asupra acelor care s-ar întâmpla a veni de acum înainte, iar acei din rândul jidovilor pământeni care ar da dovada întru aceasta, să nu fie silniciți la trimiterea peste hotare, deși nu ar avea capitalul sau meseria, destul să fie obștește cunoscuți pentru cinstite purtări¹⁶. De asemenea, reprezentanții ai intelectualității românești au pledat pentru măsuri în favoarea evreilor, pentru acordarea de drepturi civile și politice. Alecu Russo, unul din reprezentanții generației pașoptiste, exprimându-și opiniile prin intermediul publicației unioniste "Steaua Dunării", considera, la 1856, că "În ceea ce privește fiii Israelului, noi credem că este un fapt cumpătat de a nu-i oprima; noi aparținem celor care cer pentru ei înțelegere, dreptate și toate drepturile ... așa cum românii se împart în români ortodocși și români catolici, vor exista, de asemenea, și români israeliți și patria va câștiga mai mulți fii"¹⁷.

Redeschiderea problemei orientale, facilitată de războiul Crimeii în timpul căruia negocierile n-au încetat deloc, a adus în prim planul discuțiilor situația Principatelor Române. Interesul manifestat de Puterile europene s-a concretizat, în cadrul Conferinței de la Viena, atât prin faptul că la punctul întâi al dialogului pentru încheierea păcii se afla schimbarea statutului juridico-politic al Principatelor Române (înlăturarea protectoratului rusesc, menținerea suzeranității otomane și instituirea sistemului de garanție europeană), cât și prin declarația pe care reprezentatul Franței a făcut-o, la 26 martie 1855, când a propus unirea celor două Principate sub un prinț ereditar, străin sau român. "Printre combinațiile existente, menite a asigura Moldovei și Țării Românești o stabilitate și o forță suficientă – se spunea în memorandumul delegatului francez Bourqueney – prima ni se pare a fi Unirea celor două Principate într-un singur stat. Nu este necesar să se insiste asupra a ceea ce a făcut natura spre a ușura această unire, asupra identității de limbă, de obiceiuri, de legi și de interese"¹⁸.

Conferința de la Viena a luat sfârșit fără a aduce pacea așteptată, dar în ceea ce privește pe români, marile Puteri au luat act de dorința lor pentru unire și acest lucru poate fi considerat un bun câștigat. În anul următor, la 25 februarie 1856, la Paris, s-au deschis lucrările Congresului în cursul căruia problema românească nu și-a pierdut deloc importanța și acest lucru se poate constata din prevederile tratatului încheiat cu acest prilej. Cele două Principate au fost puse sub suzeranitatea Porții, dar și sub garanția Puterilor, erau apărate de "vreun drept particular de amestec în treburile interne", li se garantau o administrație independentă și națională, ca și o deplină libertate de cult, de legislație, de comerț și de navigație" și se stabilea ca nici o intervenție armată să nu poată avea loc "fără un acord prealabil între Puteri"¹⁹. Împărțite în două tabere, Franța, Rusia, Prusia și Sardinia pe de o parte, Turcia, Austria și, ulterior, Anglia de cealaltă parte, Puterile Europei au hotărât să trimită în Principate o Comisie de informare și să asculte doleanțele românilor ce trebuiau exprimate cu prilejul convocării unor Adunări ad-hoc. Aceste doleanțe, analizate de Comisia

europăeană, urmau să fie prezentate unei Conferințe la Paris a celor șapte Puteri, a cărei menire era să se ocupe de organizarea viitoare a Principatelor.

Conferința de la Constantinopol a reprezentanților Puterilor europene, în Protocolul încheiat la 11 februarie 1856, recunoștea pentru toți locuitorii Moldovei și Țării Românești, indiferent de naționalitate sau religie, deci, implicit, și evreilor – dar fără a-i nominaliza special – toate drepturile civile și politice, în conformitate cu articolele 13, 15, 16 și 18, după cum urmează:

“Art. XIII. Toate cultele și cei care le profesază se vor bucura de o egală libertate și de o protecție egală în cele două Principate.

Art. XV. Străinii vor putea posedea bunuri în Moldova și în Valahia, achitând aceleași impozite ca și indigenii și supunându-se legilor.

Art. XVI. Toți moldovenii și toți valahii, fără excepție, vor fi admiși în funcții publice.

Art. XVIII. Toate clasele populației, fără nici o deosebire de naștere și de cult, se vor bucura de egalitatea drepturilor civile, în special de dreptul de proprietate, sub toate formele, dar exercitarea drepturilor politice va fi suspendată pentru indigenii așezați sub o protecție străină²⁰.”

Recomandările incluse în Protocolul Conferinței de la Constantinopol se regăsesc, aproape integral, în proiectele avansate de ambasadorii Franței și Angliei, Thouvenel și Stratford²¹. Ele au fost privite cu mari rezerve de către domnitorii celor două Principate, având în vedere că propunerile făcute de reprezentanții celor două Mari Puteri urmau să fie supuse discuțiilor Congresului de pace ce trebuia să-și deschidă lucrările la Paris. Dacă Barbu Știrbey, domnul Țării Românești, n-a comentat hotărârile luate la Constantinopol, rezumându-și intervenția la unele observații, Grigore Al. Ghica, într-un amplu memoriu, a avut curajul să proclame deschis dorința unanimă a românilor de a uni Moldova cu Țara Românească sub un prinț străin, a atacat încercarea Turciei de a-și spori subordonarea Principatelor și a demonstrat că hotărârile luate în capitala Imperiului otoman încălcău autonomia țării, înlesneau și statuau amestecul străin în administrația noastră internă. În aceste împrejurări, rezervele sale față de articolul 15, care privea dreptul de proprietate acordat străinilor în general, erau motivate de faptul că aflați sub jurisdicție consulară, acești indivizi vor căpăta o poziție privilegiată, ceea ce era în detrimentul populației băștinașe. În particular, în cazul evreilor, aprobând aceste drepturi masei mari de evrei care se găsea în Moldova – și care pretindea protecție străină – însemna a duce țara către ruină sigură. De asemenea, Grigore Alex. Ghica a cerut ca evreii să nu beneficieze de prevederile articolului 18. “Este foarte necesar – afirma domnitorul – ca acest nou drept, acordat străinilor, să nu fie accesibil decât aceluia care se bucură în țara lor de toate drepturile civile și politice și care, odată proprietari, să fie asimilați în această calitate de indigeni și supuși aceluiași obligații și aceluiași jurisdicții”²². Trebuie precizat că atât consulul francez la Iași, Louis Castaing, cât și reprezentantul Angliei la București, consulul Colquhoun, au împărtășit

vederile domnului moldovean atât în chestiunea constituirii statului național, cât și în aceea a acordării de drepturi civile și politice străinilor²³. În consecință, Tratatul de la Paris, încheiat la 30 martie 1856, nu conținea nici o prevedere referitoare la egalitatea drepturilor civile și politice ale tuturor cetățenilor, problema aceasta rămânând să fie discutată în cadrul Adunărilor ad-hoc.

În 1857, problema emancipării evreilor în Principatele Române avea susținătorii ei în cadrul personalităților politice românești, din rândul cărora s-au distins C.A. Rosetti, în Țara Românească și Mihail Kogălniceanu în Moldova. Prin intermediul publicațiilor patronate de cei doi, "Românul" și "Steaua Dunării", au apărut o serie de articole ce pledau pentru emanciparea evreilor pe principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii. Ele exprimau sentimentele amicale față de evrei și evidenția contribuția lor la cauza națională a românilor. Un asemenea articol, apărut în 1857 în paginile "Românului", sub semnătura lui C.A. Rosetti, adresat săptămânalului evreiesc "Israelitul român" (o publicație bilingvă româno-franceză), evoca sprijinul pe care revoluționarii români exilați de la 1848, aflați la Rusciuk și așteptând autorizația de a reintra în țară, l-au primit din partea comunității evreiești din acea localitate, la sugestia fraților lor din București. Articolul se încheia cu următoarele cuvinte: "Să ne unim fraților și să spălăm împreună cu lacrimile noastre rănila trecutului, să lucrăm împreună în deplină fraternitate și cu o credință deplină la reconstruirea templului unității, dreptății și libertății, pe altarul căruia vom sacrifica toate prejudecățile, nedreptățile și toate pasiunile..., care fură principala cauză a suferințelor noastre"²⁴.

Adunările ad-hoc ale celor două Principate și-au deschis lucrările în toamna anului 1857 și au adoptat, așa cum arătam la începutul acestui studiu, aceleași doleanțe: Unire, prinț străin, autonomia și neutralitatea Principatelor, guvern reprezentativ. Dacă Adunarea ad-hoc din Țara Românească a supus votul doar chestiunile de bază privind construcția statului național român, menționate de noi mai înainte, cea din Moldova a luat în discuție și o multitudine de probleme privind viitoarea organizare internă a noului stat, printre acestea și problema libertății cultelor. Unul din susținătorii acordării drepturilor politice pentru "pământeni de orice religie creștină", M. Kogălniceanu, afirma la 12 noiembrie 1857, în cadrul Adunării moldovene, că "Numai prin dreptate putem avea liniște în țară și numai prin legămintele iubirii între sine putem uni toate puterile nației noastre, putem avea o frumoasă, o adevărată patrie, țara românească ... Pentru mine, fiecare fiu al țării, fiecare pământean, este român. Nu mă îngrijesc nicidecum cum și în ce fel el se închină lui Dumnezeu ... Cred că curând va sosi timpul când religia în România nu va mai fi un titlu de excluzie pentru nici un cetățean, va sosi timpul când toți vor fi români în iubita României"²⁵.

Problema libertății cultelor, dezbătută în ședința din 25 octombrie / 6 noiembrie 1857, pleca de la ideea că religia dominantă în România este religia

ortodoxă, iar exercitarea cultelor altor religii era recunoscută ca fiind liberă, cu excepția restricțiilor prevăzute prin Capitulații. Ideea a primit votul unanim al deputaților moldoveni, în frunte cu unioniștii Al. I. Cuza, M. Kogălniceanu, Anastasie Panu și alții. Discuțiile purtate însă au evidențiat și existența unui grup restrâns care era ostil evreilor și care ar fi dorit introducerea unor restricții practicării cultului ebraic. Din rândurile acestui grup făceau parte Anastasie Fătu, N. Carp și unii reprezentanți ai clerului ortodox. Ei au primit însă o ripostă foarte severă din partea lui Anastasie Panu și M. Kogălniceanu. “Dacă religia noastră – spunea primul – este o religie de pace, de caritate și dragoste și dacă aceste principii sacre sunt elementele constitutive ale bunăstării societății omenești, aceste principii nu pot exista decât acolo unde fiecare om poate crede în religia sa, după conștiința sa și îl poate adora pe Dumnezeu după voia inimii sale ... Deci nu se poate impune nimănui o altă religie decât a sa; acest fapt ar fi prin asimilarea Dumnezeului, care singur poate penetra în profunzimea inimilor, ca să judece conștiințele”²⁶. Iar M. Kogălniceanu, care pleda în fața concetățenilor “de a vedea în toți pământeni pe frații noștri”, pentru că “spre a fi demni de libertate, trebuie mai întâi să o respectăm în alții”, a susținut deplina libertate a cultelor astfel: “Împăratul Mahomed, cred eu, i-a spus domnului de Lamartine: “Eu vreau să fondez în Imperiul meu o asemenea stare de lucruri, ca toți supușii mei să fie egali și musulmanul să nu fie recunoscut decât în moscheie, creștinul în biserica sa și evreul în sinagoga sa”. Să ne grăbim domnilor să facem în așa fel încât cuvintele acestui mare sultan să devină un adevăr și în România, ca progresul să fie legea noastră și toleranța făclia noastră”²⁷.

Dacă deplina libertate a cultelor a fost acceptată de deputați, nu același lucru s-a întâmplat cu propunerea făcută de M. Kogălniceanu, care viza acordarea drepturilor politice pentru “pământeni de orice religie creștină”. Omul politic român vroia să impună prin proiectul său două importante principii: 1) “toți pământeni de religie creștină se vor bucura de toate drepturile politice, întocmai ca și toți pământeni de religie ortodoxă” și 2) “pământeni de orice religie, nu vor putea dobândi drituri politice întrucât ei nu vor fi primit marea naturalizație votată de Adunarea legislativă”²⁸. Principalele contra argumente care au făcut ca propunerea să nu fie acceptată și să fie amânată pentru o viitoare Adunare legislativă au fost că “elementul religios Adunarea l-a socotit ca un element politic al unității naționale”, că “negoțul, meseriile și artele libere se exercitează pe la târguri, într-o proporție covârșitoare de ortodocși” și că, în fine, “căsătoriile mixte, care ar fi singurul mijloc al legământului familiilor de deosebite culturi și, prin urmare, al elementelor eterogene ale nației române, nu sunt, după pilda și altor state ortodoxe, învoite în Principaturi”²⁹.

Propunerile celor două Adunări ad-hoc se regăsesc în raportul pe care reprezentanții celor șapte Puteri, ce compuneau Comisia europeană, cu sediul la București, l-au înaintat Conferinței de la Paris a Puterilor garante, care și-a

desfășurat lucrările în perioada mai-august 1858. Documentul elaborat cu acest prilej – Convenția de la Paris, din 7/19 august – conține statutul internațional și principiile de organizare internă ale Principatelor Unite. La articolul 46, care se referă la problema noastră, se spune: “Moldovenii și valahii vor fi cu toții egali în fața legii, în fața impozitului și admisibili în chip egal la funcțiile publice, într-unul și celălalt Principat. Moldovenii și valahii de toate riturile creștine vor beneficia în chip egal de drepturile politice. Beneficierea de aceste drepturi va putea fi extinsă la celelalte culte prin dispozițiile legislative”³⁰. Chiar dacă promisiunea rămânea de domeniul viitorului, ea putea constitui un favorabil punct de plecare.

Elita populației evreiești, ca și întreaga masă de evrei, au sprijinit Unirea Principatelor Române, conștienți că în cadrul statului național român vor fi aplicate reforme care să le confere drepturi egale, civile și politice, cu cetățenii creștini. Așa se explică și adevărul ziarului “Israelitul român” care, încă de la începutul apariției sale, a sprijinit prin numeroase articole ideea unionistă, dar și pe aceea a integrării și modernizării comunității evreiești. “Ceea ce zicem, scriem și cerem, fraților, – se afirma în unul din aceste articole – n-o facem numai pentru noi, ci pentru voi, căci dacă toți fiii lui Israel sunt legați între ei prin aceleași dureri, prin aceleași nădejdi și îi așteaptă același viitor, oricât de numeroși ar fi, atunci aici Milcovul unește mai mult decât desparte cele două Principate-surori. De aceea eforturile noastre trebuie să fie comune”³¹. Este, deci, justificată simpatia cu care populația evreiască a primit alegerea lui Alexandru Ioan Cuza în cele două Principate Române. Iar mesajul domnitorului, din 6 decembrie 1859, venea să justifice speranțele pe care ei și le-au pus în prințul Cuza. “Religia ortodoxă este religia statului – se arată în mesaj – însă libertatea conștiinței și a cultelor va fi respectată în toată puterea cuvântului. Un mare număr de străini este stabilit de mulți ani pe pământul nostru și prezența lor a putut naște câte odată la supărătoare greutăți, însă mai totdeauna acestea au provenit din nedumerirea regulilor ce sunt de urmat în privința lor. Să ne ferim, dar, de a arunca asupra altora învinovățiri pe care noi nu le-am primi și de a le atribui o rea-voință sistematică... Să menținem cu energie drepturile noastre, dar să nu lăsăm a ne lua înaintea un exces de patriotism, care ne-ar îndemna la acțiuni inoportune. Vechea ospetie românească este un dar sfânt de la strămoși, să-l păstrăm ca unul ce onorează caracterul nației și niciodată să nu-i pară rău străinului că a venit de s-a așezat la vatra noastră. Să ne completăm organizarea, să facem ca să fie obligațiile drepte, justiția nepărtinitoare, administrația neadormită și în curând străinul nu va căuta altă protecție în țara noastră decât aceea a legilor noastre”³².

Cei șapte ani de domnie ai lui Al I. Cuza ce au urmat reprezintă un amplu și complex proces de renaștere națională, cu inerente și nu totdeauna comode transformări sociale, economice și politice. În cadrul acestui proces, problema integrării populației evreiești a fost susținută de personalitățile marcante ale

vieții politice românești, în frunte cu domnitorul, în ciuda unor tensiuni existente între români și evrei, mai ales în Moldova, a contradicțiilor existente în interiorul comunităților evreiești sau a imigrării masive și neîntrerupte ce a continuat și în timpul domniei lui Al. I. Cuza. "Măsurile liberale luate de domnitorul Al. I. Cuza – susține unul din competenții cercetători ai problemei – întăriseră speranța unei complete integrări a israeliților în viața țării și a sfârșitului problemei evreiești"³³. Evident, nu se ajunsese la o soluție completă, "dar calea rațiunii fusese inaugurată și un proces istoric fu deschis, chiar dacă pentru desăvârșirea lui va trebui să se aștepte încă jumătate de secol"³⁴.

1 N. Iorga, *Problema evreiască în Cameră*, Vălenii de Munte, 1910, p. 46.

2 Marco Antonio Canini, *La vérité sur la question israélite en Roumanie*, Paris, 1879, p. 9; Ecaterina Negruți, *Imaginea evreilor în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Itinerarii istoriografice*, Iași, 1996, p. 390.

3 *Manualul administrativ*, II, p. 43, nr. 529; vezi și N. Corivan, *Organizarea financiară a Moldovei de la 1832 la 1849*, în A.I.I.A., Iași, 1966, p. 182-185.

4 *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, vol. I, *Introducere*, p. XV.

5 Sc. Callimach și S. Cris. Cristian, *Călători și scriitori străini despre Evreii din Principatele Românești*, Iași, 1935, p. 87-94; vezi și M. Romașcanu, *Zărăfia Michel Daniel*, București, 1933, f. 10.

6 N. Iorga, *Istoria evreilor în țările noastre*, București, p. 33.

7 Eliyahu Feldman, *The Question of Jewish Emancipation in the Ottoman Empire and the Danubian Principalities after the Crimean War*, în "Jewish Social Studies", vol. XLI, 1979, nr. 1, p. 63.

8 *Anul 1848 în Principatele Române*, București, 1902, vol. I, p. 496; Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gândirea românească în epoca pașoptistă*, București, 1969, p. 79.

9 *Anul 1848 în Principatele Române*, București, 1902, vol. IV, p. 102; Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, 1982, p. 657.

10 Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu - istoric*, Iași, 1974, p. 690-691; Dumitru Vitcu, *Emanciparea evreilor români în gândirea și practica politică Kogălniceană*; în "Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae", II, București, 1997, p. 126-127.

11 *Comitetul Central al Uniunii evreilor pământeni, Cuza Vodă și Mihail Kogălniceanu în chestia evreiască*, București, 1911, p. 41.

12 Dan Berindei, *Les Juifs dans les Principautés Unies (1859-1865)*, în *SHVUT*, Tel Aviv University, 1993, nr. 16, p. 135; Carol Iancu, *Evreii din România (1866-1919), de la excludere la emancipare*, București, 1996, p. 54-55.

13 Carol Iancu, *op.cit.*, p. 55.

14 Arh. St. București, *Colecția Achiziții Noi*, P. MMMX/17.

15 *Ibidem*, P. MMMX/30.

16 *Manualul administrativ*, I, nr. 385, p. 521-522. 17 Dan Berindei, *Les Juifs dans...*, p. 136.

- 18 G. Petrescu. D. A. Sturdza și D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. II, București, 1889, p. 641.
- 19 *Ibidem*, p. 1082-1083.
- 20 *Ibidem*, p. 919.
- 21 Pentru detalii privind contribuția celor doi diplomați vezi studiul citat aparținând lui Eliyahu Feldman, p. 44-88; vezi și *Acte și documente*, vol. II, p. 941-942, 947.
- 22 *Ibidem*, p. 971.
- 23 Eliyahu Feldman, *op. cit.*, p. 48-49.
- 24 Dan Berindei, *Les Juifs dans ...*, p. 138; vezi și "Românul", București, nr. din 29 iulie 1881 și nr. 4/16 februarie 1858, p. 243.
- 25 M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii* (ed. VI, Diculescu), București, 1959, p. 30 și urm.; Pentru poziția lui M. Kogălniceanu față de emanciparea evreilor români vezi D. Vitcu, *op. cit.*
- 26 *Acte și documente*, vol. VI, partea I, p. 597-602.
- 27 *Ibidem*, p. 601-607.
- 28 D.A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, București, 1912, p. 382-383.
- 29 *Ibidem*, p. 384.
- 30 *Acte și documente*, vol. VII, p. 313.
- 31 Carol Iancu, *op. cit.*, p. 61.
- 32 *Mesagii, proclamații răspunsuri și scrisori oficiale ale lui Cuza Vodă*, Vălenii de Munte, 1910, p. 18, 27-28.
- 33 Carol Iancu, *op. cit.*, p. 134.
- 34 D. Berindei, *Les Juifs dans ...*, p. 149.